

מבט על, גיליון 619, 23 באוקטובר 2014

בחסות מסך העשן של דאע"ש

יורם שוייצר

המראות הקשים של המעשים שמבצע לעיני המצלמות ארגון 'המדינה האסלאמית' – דאע"ש – והסרטונים המופקים על ידו בעבור אמצעי התקשורת העולמיים, מעניקים למונחים 'קיצוניות' ו'ברוטליות' משמעות חדשה. יחסית לאכזריות המצולמת של אנשי דאע"ש, מעשי זוועה המתבצעים במקומות אחרים ברחבי העולם מצטיירים כנסבלים יחסית. מדינות וארגוני טרור, האחראים בעצמם לרצח עם ומסעות טרור, כדוגמת משטר בשאר אל-אסד בסוריה, משטר האייתולות באיראן, חזבאללה, חמאס ואפילו פלגים בעלי ברית של אל-קאעדה, נלקחים בחשבון כשותפים לגיטימיים אפשריים למלחמה בדאע"ש.

התגבשותה של קואליציה בינלאומית רחבה במטרה לבלום את דאע"ש, ששותפות בה ברמות מעורבות שונות כארבעים מדינות מערביות וערביות, מעידה יותר מכל על הצלחתו של הארגון למצב עצמו כאיום גלובאלי. קואליציה זו כבר פועלת בעיראק ובסוריה, בעיקר באמצעות הפצצות מהאוויר ובמתן סיוע ויעוץ לכוחות הלוחמים על הקרקע. בעיראק, פעילותה מוגדרת היטב מכיוון שישנה הבחנה ברורה בין אויב לבין בעל ברית: הסיוע מוענק לצבא עיראק ולכוחות הצבאיים של המיעוטים במדינה, הלוחמים נגד דאע"ש. מנגד, בסוריה המצב מורכב יותר. זאת בשל העובדה, כי תקיפת דאע"ש ואנשי אל-קאעדה וג'בהת אל-נוסרה, הפועלים במדינה, עלולה לסייע להישרדותו של משטר אסד והיא אינה עולה בקנה אחד עם מטרותיה של הקואליציה שהתגבשה נגד ארגוני הג'יהאד הסלפי. ארגונים אלה, ובעיקר ג'בהת אל-נוסרה ושותפיו מקרב "צבא חורסאן", שנשלח על ידי מפקדת אל-קאעדה, התבססו בסוריה בשנים האחרונות ואף השתלטו על שטחים ניכרים בתחומה ומקיימים בהם הכנות לפעילות טרור נגד מדינות שכנות ומדינות במערב.

בהקשר זה יש להתייחס לדבריו של מחמד אל-ג'ולאני, מנהיג ג'בהת אל-נוסרה (מה-28 בספטמבר 2014), שגינה את התקפות הקואליציה בסוריה וכינה אותן מסע צלב שהמערב מנהל נגד האסלאם. אל-ג'ולאני אף איים, כי תהיינה להן תוצאות חמורות, כשהוא רומז לתגובה במדינות המערב. לדבריו אלה הצטרפו מאוחר יותר איומים גם מפייהם של דוברים מטעם שותפי אל-קאעדה בחיג'אז ובמערב.

עם זאת, ראוי לשים לב גם לנימת הביקורת שנשמעה בדברי אל-ג'ולאני כלפי דאע"ש. ביקורת זו מחדדת את השאלה, האם לאור המתקפה המערבית בסוריה, ייתכנו פיוס והתקרבות מחדשת בין דאע"ש לבין ג'בהת אל-נוסרה, אל-קאעדה ושותפיו, ותתגבש קואליציה נגדית של ארגוני הטרור הג'יהאדיסטים. אמנם, בין דאע"ש וג'בהת אל-נוסרה ובעלי בריתו מקרב ארגוני האופוזיציה האחרים בסוריה, מתנהלים מזה חודשים קרבות על שליטה באזורים נרחבים במדינה. זאת, אף מעבר להתגוששות המילולית החריפה בין מנהיג דאע"ש אבו בכר אל-בגדאדי ודובריו לבין מנהיג אל-קאעדה, איימן אל-זוואהירי, פטרונו של אל-ג'ולאני. ואולם, לאחרונה פנו שוב אנשי דת בכירים ממחנה הג'יהאד העולמי לבגדאדי, בקריאה להימנע מ-פיתנה – מלחמת אחים – הנחשבת באסלאם לחטא כבד. פניה זו נועדה לבחון אפשרות לאיחוד השורות נגד מה שנתפש בעיניהם כמלחמת חורמה, שהכריז המערב על האסלאם.

הבעיה המרכזית הניצבת בפני איחוד השורות בין הארגונים הג'יהאדיסטיים נובעת מהצעד מרחיק הלכת שנקט אל-בגדאדי, במנותו את עצמו לח'ליף. מעמד זה מיצב אותו מעל לכל מנהיגי המוסלמים באשר הם, ובכלל זה ראשי מדינות, וכמובן גם ראשי הארגונים. מינוי עצמי זה עלול למנוע ממנו להשיג שיתוף פעולה מצדם מעמדת שוויון, מבלי שייאלץ לדרוש מהם צייתנות

מלאה. עם זאת, אין לשלול בהכרח אפשרות של שיתופי פעולה אד הוק בין פעילי השטח של הארגונים בסוריה ובארצות נוספות. כך למשל, בלבנון, שיתפו פעילי ג'בהת אל-נוסרה ודאע"ש פעולה בלחימה באזור ערסאל נגד חזבאללה וצבא לבנון. שלושה מהחיילים הלבנוניים שנלקחו בשבי הוצאו להורג, שניים על ידי אנשי דאע"ש בעריפה ואחד נורה למוות בידי אנשי ג'בהת אל-נוסרה.

אל-זוואהירי, אשר מעמדו כמנהיג אל-קאעדה ומחנה הג'יהאד העולמי אותגר קשות על ידי מהלכיו של אל-בגדאדי, שוקד לנצל את התמקדות תשומת הלב העולמית בפעילות דאע"ש, כדי להסיט את תשומת הלב מהיערכות ארגונו לקראת הנסיגה האמריקאית מאפגניסטאן בסוף שנה זו. אל-קאעדה, שלוחמיו צברו ניסיון קרבי בלחימה בפקיסטאן ובאפגניסטאן, לצד הטאליבאן וגורמי כוח מקומיים נוספים, ניצל גם את הזירה הסורית לאיתור וגיוס מתנדבים חדשים בעלי רקע מתאים לשורותיו, כדי להרחיב את מעגל כוח האדם שברשותו ולהכשיר פעילים לפעולות טרור בעתיד. כזה היה ייעודו של "צבא חורסאן", שדבר קיומו נחשף לאחרונה בעקבות הפצצת מחנהו בסוריה.

בהקמת ארגון "אל-קאעדה בתת היבשת ההודית" (AQIS) אשר על יסודו הכריז אל-זוואהירי בראשית ספטמבר 2014, ניתן לראות חלק מהיערכות זו. מטרתו המוצהרת של הארגון היא לחזק את פעילות הג'יהאד בפקיסטאן, הודו, בורמה ובנגלדש. על פי דיווחים רשמיים מפקיסטן וגם על פי הודעת הארגון – למרות הגרסאות השונות על אודות מידת ההצלחה – אנשיו כבר ניסו לבצע התקפה ראווה ונועזת, שנועדה לפגוע באיית קרב פקיסטנית ובאמצעותה לתקוף משחתות אמריקניות. פעילות בסדר גודל כזה, לו הייתה מתממשת כמתוכנן, הייתה עלולה לגרום נזק כבד ופגיעה בחיי אדם רבים, וכן לפגוע ביוקרת הציים של מדינות מותקפות. מעבר לכך, תכנון פעולות כאלה מצביע על כי אל-קאעדה אינו שוקט על שמריו וסותר את הערכות בכירי הממשל האמריקאי, שסתמו עליו את הגולל.

למרות שתשומת ליבו של העולם מתמקדת בניסיון לבלום את דאע"ש, ניכר כי לפחות בשלב הנוכחי של המערכה, ישנה נכונות מוגבלת בלבד מצד מדינות הקואליציה להירתם לפעילות צבאית קרקעית בהיקף הנדרש, כדי לחסל כליל את אחיזת דאע"ש בעיראק ובסוריה. תוצאותיה של המערכה העולמית נגד דאע"ש תשפיענה באופן ישיר על גורלם של בני מיעוטים שונים במזרח התיכון, על גורלם של מאות אלפי פליטים שנאלצו לעזוב את אזורי מגוריהם עקב הקרבות, ועל יציבותם של משטרים באזור. במקביל, ברור, כי תהיה להן השפעה גם על יכולתו של אל-קאעדה לשוב ולהפוך לגורם מרכזי בטרור העולמי.

הדעת נותנת, כי חלק לא מבוטל מהקאדרים הלוחמים בזירות הג'יהאד השונות ברחבי העולם, ובראשם אלה המצויים כיום בסוריה ובעיראק, עלולים לבחור בסופו של דבר להשתלב באל-קאעדה. כך יקרה אם יתברר, כי דאע"ש אינו מצליח לעמוד בהבטחותיו היומראניות להביא לכינונה של ח'ליפות אסלאמית. חלקם עלול למצוא באל-קאעדה בית חדש, לממש במסגרתו את מאווייהם המיליטנטיים ואת רצונם ליטול חלק בג'יהאד העולמי. כן ברור למדי, כי אל-קאעדה נערך לחידוש פעילותו בחסות האימה שמטיל דאע"ש ומסד העשן שארגון זה מפזר בעיני העולם. כך עלול המערב למצוא עצמו נאבק שוב באויב שנחשב כמי שכבר אבד עליו הכלח.

ישראל אינה מצויה כיום בראש סדר העדיפויות של אל-קאעדה, ג'בהת אל-נוסרה ואפילו דאע"ש. אך לאור האמור לעיל, ומאחר שבראיתם של ארגונים אלה ישראל נתפשת כשותפה של הקואליציה המערבית, הם עלולים להקדים ולפעול גם נגדה כבר בעתיד הלא רחוק. למרות סכנה זו, מוטב לישראל להימנע מצעדים יזומים נגדם, כל עוד אין בכך כורח ביטחוני הנדרש להגנתה ולסיכול פעילות ישירה נגדה. על ישראל להותיר את המלאכה הזו לקואליציה הבינלאומית הנדירה בהיקפה, שהתאגדה נגדם, תוך מתן סיוע להצלחתה אך בהקפדה על פרופיל נמוך.

הכותב מודה למתמחה אליאור אל בכרי על תרומתו לכתיבת המאמר.